

BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

UVOD

Novi evropski standardi kurikularne filozofije bosanskoga jezika i književnosti najvažniji su elementi nacionalnog i kulturnog identiteta Bošnjaka, a u ovom kontekstu i kosovskih Bošnjaka, kao osnovna komponenta ljudskih prava u kosovskom multietničkom društvu.

Nastava bosanskoga jezika i književnosti zauzima primarno mjesto u cjelokupnom procesu obrazovanja i vaspitanja na Kosovu.

Izučavanjem bosanskog jezika i književnosti na Kosovu učenicima stiču nova znanja o nacionalnoj i kulturnoj samobitnosti svih Bošnjaka, kao i izgrađuju svijesti o ulozi jezika i književnosti u kulturnom razvoju naroda.

Osobito važnu ulogu nastava bosanskog jezika i književnosti ima u formiranju humane i radno osposobljene ličnosti učenika – odnosno uvijek.

OPŠTI CILJEVI

1. Osnovni cilj nastavnog jezika i književnosti u 10. razredu je sticanje odgovarajućih kvalitetnih znanja, njihove praktične primjene u daljnjem školovanju i životu, naučno-istraživačko proširivanje i samopotvrđivanje sticanih znanja od strane učenika, kao i njihovo uključivanje u novi opšti kurikularni sistem obrazovanja i vaspitanja i u njegove evropske standarde.
2. Učenici treba da se osposobe da lako i brzo komuniciraju sa drugima kroz govorni i pisani jezik.

Učenici treba da razumiju ono što drugi govore i pišu

3. Učenici treba da razvijaju elemente dobrog smisla za pisano i govorno izražavanje kroz čitanje i slušanje, kao i zblizavanje sa literaturom pogodnom za njihov uzrast.

4. U enici treba da znaju kako da prikupljaju gra u za neki radni projekat, kako da organizuju istraživanje i da uspješno prezentiraju radne rezultate.

POSEBNI CILJEVI (OBJEKTIVI)

1. U enici treba da razumiju prirodu i funkciju jezika kao sredstva za sporazumijevanje.
2. U enici treba da nau e da sa lako om upotrebljavaju govorne oblike i vidove ispoljavanja jezika u usmenoj i pisanoj komunikaciji.
3. U enici treba da znaju da primjenjuju pravilan fonološko-fonetski princip izgovaranja i pisanja rije i i re eni nih struktura u smislu njegovanja kulture izražavanja.
4. U enici treba da nau e da primjenjuju interpunkciju i sve oblike dobrog pisanja i iskazivanja misli u pisanoj i usmenoj formi.
5. U enici treba da formiraju ljubav prema bosanskom jeziku, kao maternjem, i njegovoj govornoj i pisanoj strukturi.
6. U enici treba da razumiju evoluciju bosanskog standardnog jezika od njegove narodne do književno-umjetni ke norme.
7. U enici treba da formiraju trajne navike za pravilnu upotrebu prozodijskog sistema bosanskog jezika.
8. U enici treba da steknu kulturu dijaloškog i monološkog izražavanja, interpretiranja umjetni kih tekstova, da znaju da se služe deskripcijom, ekspresivnim i impresivnim na inom govorenja i pisanja.
9. U enici treba da umiju da samostalno analiziraju književno-umjetni ke tekstove i njihove strukture, da pronalaze estetsko-jezi ke vrijednosti u književnim djelima i formiraju svoje odnose prema umjetnosti kao i svoje kriti ko mišljenje.
10. U enici treba da na primjerima književnih djela i jezika formiraju pozitivne ideje i humanisti ka mišljenja.
11. U enici treba da razumiju rodove i vrste anti ke književnosti, epohe humanizma i renesanse i drugih pravaca, a osobito srednjo-vjekovne književnosti Bosne i Hercegovine.
12. U enici treba da formiraju ideje i smisao ka stvaralaštvu umjetni koj kreaciji.
13. U enici treba da steknu navike za sve vrste itanja: itanje u sebi, izražajno itanje, usmjereno itanje, fleksibilno itanje, kriti ko itanje, kreativno itanje i analiti ko itanje.

14. U kontekstu medijske kulture u enici treba da znaju da se služe internetom i drugim oblicima savremene tehnologije; da znaju da napišu novinarski tekst, intervju, izvještaj, reportažu, bilješku; da prate pozorišne i filmske predstave i o njima daju svoja mišljenja; da itaju asopise i druge publikacije objavljene na bosanskom jeziku.

PLANIRANJE PROGRAMSKIH SADRŽAJA

Sedmi ni fond asova: 4

Godišnji fond asova: 148

Kategorije	Broj asova	Potkategorije
1. JEZIK	22	1.1. Priroda i funkcija jezika (7 asova) 1.2. Bosanski jezik i njegova struktura (15 asova)
2. KULTURA IZRAŽAVANJA (JEZIK U UPOTREBI)	17	2.1. Tipovi vezanog teksta 2.2. Opisivanje kao vid vezanog teksta 2.3. Dijalog 2.4. Monolog 2.5. Interpretativno itanje 2.6. Impresija i ekspresija 2.7. Bilješka, sažetak 2.8. Provjeravanje pismenosti u enika
3. KNJIŽEVNOST I LEKTIRA	102	3.1. Teorija književnosti (25 asova) 3.2. Historija književnosti i teorija književnih rodova (77 asova)
4. MEDIJSKA KULTURA	7	4.1. Televizija i radio 4.2. Pozorište i film 4.3. Novine i asopisi

OPERATIVNI CILJEVI NASTAVNIH SADRŽAJA

1. JEZIK

1.1. Priroda i funkcija jezika

1.1.1. Jezik kao sredstvo sporazumijevanja

Jezička djelatnost, jezik i govor.

Govorni akt – osnovni pojmovi iz teorije informacija.

1.1.2. Jezik kao sistem znakova

Sistem kao jedinstvo elemenata u cjelini. Riječ kao element jezickog sistema. Priroda elemenata jezickog sistema – jezik, znak.

Odnosi i veze među jezičkim znacima – struktura jezika kao sistema.

Odnosi i veze među jezičkim znacima – struktura jezika kao sistema.

1.1.3. Vidovi ispoljavanja jezika

Osnovna klasifikacija vidova ispoljavanja jezika na organske i neorganske idiome. Književni ili standardni jezik kao idiom najvišeg ranga. Veze između književnog jezika i organskih idioma.

1.1.4. Nivoi jezičke analize i njihove jedinice

Fonološki nivoi – fonem kao jedinica fonološkog sistema, odnos između glasa, fonema i grafema.

Morfološki nivo – morfem kao jedinica morfološkog sistema, morfem kao konstituant riječi, klasifikacija morfema.

Sintagma i rečenica kao jedinice sintaksičkog nivoa jezika. Riječ kao konstituant sintagme, sintagma kao konstituant rečenice, rečenica kao konstituant diskursa.

1.2. Bosanski jezik i njegova struktura

1.2.1. Fonološki sistem standardnog bosanskog jezika

Inventar jedinica fonološkog sistema, odnos između glasova i fonema, fonem kao funkcionalno iskorišten glas, pojam distinktivnog obilježja, fonemske opreke, odnosno razlikovne funkcije fonema. Nastajanje glasova, slojevitost glasova, klasifikacija glasova prema artikulacijskim i akustičkim osobinama.

Razlika između fonološkog sistema standardnog jezika i fonološkog sistema organskih idioma, Glas **h** u narodnim govorima i odraz tog stanja u standardnoj jezičkoj normi, pozicija glasova **t, j, , , dž** u organskim idiomima i uticaj tog stanja na standardnoj jezičkoj normi (i osobiti osvrt na foneme u govoru Gore i Župe na Kosovu – **l', dz, poluglasni ka fonema, diftonzi**).

1.2.2. Distribucija fonema

Udruživanje fonema u veće govorne jedinice bez značenja glasova i osnovna pravila koja reguliraju to udruživanje. Organizacija u distribuciji fonema uslovljena fonološkim razlozima – jedna enj po zvucnosti, jedna enj po mjestu tvorbe, gubljenje suglasnika.

Organizacija u distribuciji fonema uslovljena morfološkim razlozima – palatalizacije, jotovanja.

Refleksi glasa **jat** ( ) u svijetlu morfoloških ograničenja – **ekavizam i ikavizam u ijekavskom standardu**, osobnosti bosanskohercegovačke prakse u odnosu na hrvatsku i crnogorsku kada su u pitanju ova ograničenja.

Refleksi glasa **jat** ( ) u govorima Sandžaka, te u govorima Bošnjaka Kosova (Gora, Župa, Prizren).

1.2.3. Grafija standardnog bosanskog jezika

Slovo kao znak za fonem. Grafem i slovo. Latinica kao grafijski sistem standardnog bosanskog jezika.

Glagoljica, cirilica, bosanica i arabica kao grafijski sistemi u istorijskoj dijahroniji bosanskog jezika.

1.2.4. Prozodijski sistem standardnog bosanskog jezika

Akcenti i dužina kao jedinice prozodijskog sistema, prozodijska obilježja jedinica, jačina, ton, trajanje tonske karakteristike akcenata, bilježenje akcenata.

Distribucija akcenata i postakcenatske dužine.

Funkcija akcenata i dužine.

Osobiti osvrt na ekspiratorni akcent u govorima Bošnjaka Gore, Župe i Prizrena.

1.2.5. Fonološka i prozodijska sredstva u stilistici koj upotrebi

Komunikativna i pjesnička funkcija jezika.

Ekspresivna funkcija glasova, klasifikacija glasova, klasifikacija glasova prema slušnom utisku.

Intonacije, pauze, tempo iskaza kao stilističko sredstvo. Fonostilistika kao disciplina koja izučava ekspresivnu funkciju glasa.

2. KULTURA IZRAŽAVANJA (JEZIK U UPOTREBI)

2.1. Tipovi vezanog teksta

Opisivanje – izbor karakterističnih pojedinosti za prikazivanje neke pojave, prostorni razvoj predmeta, pripovijedanje –

vremenski tok događaja, raspravljavanje – logičko razvijanje misli i uzročno-posljedična veza (osnovni pojmovi).

2.2. Opisivanje kao tip vezanog teksta

Predmetni sadržaji opisivanja, struktura opisivanja, prostor i slijed predmeta.

Subjektivni (umjetni) opis – izbor činjenica, slika i pojmova. **Statički i dinamički opis** – opisivanje predmeta u različitim stanjima i pokretima. Vezivanje rečenica u opisivanju.

Paralelna veza rečenica. **Leksički i sintaksički paralelizam** (leksička ponavljanja, **anaforički subjekat i anaforički predikat**, sintaksički paralelizam bez klasičnih ponavljanja. Istorodnost predikata (vidsko-vremenska struktura rečenice).

Gramatička i aktualna struktura teksta – rečenica kao jezička (gramatička) i rečenica kao govorna (komunikativna) jedinica, **kontekst**.

Interpunkcija u opisivanju.

Ortografske i ortoepske karakteristike teksta.

2.3. Dijalog kao tip vezanog teksta (govora)

Vrste dijaloga. Odnosi među govornim licima.

Specifičnost leksičkih i sintaksičkih sredstava u oblikovanju pojedinih vrsta dijaloga. Funkcija intonacijskih parametara u dijalogu.

2.4. Monolog

Oblikovanje vlastitog shvatanja, raspoloženja, namjera, kolebanja, sukoba i opravdanja vlastitih postupaka. Doživljavanje i oblikovanje monoloških sadržaja, tumačenje tekstova.

2.5. Interpretativno čitanje tekstova tipa dijaloga i monologa

2.6. Impresija

Emocionalnost u sticanju muzičkih i slikarskih elemenata; leksička i sintaksička sredstva za oblikovanje.

2.7. Bilješka

Sadržaj i način bilježenja.

2.8. Provjeravanje pismenosti u enicima

četiri školska pismena zadatka (jedan čas za izradu, jedan za ispravak).

3. KNJIŽEVNOST I LEKTIRA

3.1. Teorija književnosti

3.1.1. Pristup književnom djelu

Književnost kao umjetnost.

Književnost kao oblik duhovnog stvaralaštva. Književnost prema drugim djelatnostima ljudskog duha (znanost, filozofija, historija, publicistika). Književnost i druge umjetnosti.

Književnost kao jezična umjetnost

Preobražavanje stvarnosti u književnom djelu.

Preobražavanje jezika u književnom djelu.

Različiti tipovi preobražavanja stvarnosti i preobražavanja jezika u umjetničkoj književnosti, stih i proza, pjesma i priča, slika, refleksija, deskriptivan – narativni i figurativni govor (ukazati samo na osnovne mogućnosti književnoumjetničkog iskaza).

Pojam teorije književnosti

Pisac i njegovo djelo. Individualna osnovna i historijska uslovljenost književnog stvaranja.

Stvaralac i tradicija. Pojam historijske književnosti.

Književno djelo i njegov stvaralac. Funkcija književnosti u društvu. "Umjetničko" i "zabavno" književnost. "Recepcija" književnog djela. Ukus i njegova promjenljivost.

Pojam književne kritike

3.1.2. Struktura književnoumjetničkog teksta

Cjelovito i slojevito oblikovanje književnoumjetničkog teksta. Razvoj njegove strukture) (**pojam kompozicije**). Slojevi njegove strukture. Glasovni značajni i predmetni sloj.

Dva osnovna tipa strukturiranja književnoumjetničkog teksta: **stih i proza** (ukazati na primarnost stiha kao oblika udaljevanja od uobičajenog i običnog govora).

Zvukovni sloj i njegova tonska organizacija u stihu, glasovna ponavljanja (**asonanca, aliteracija, lirski paralelizmi, rima**), **glasovna ekspresivnost (glasovna simbolika i onomatopeja)**. Sporadnost zvukovne organizacije proznog teksta.

Ritam

Prozodijske karakteristike govornog ritma (**intonacija, intenzifikacija, intenzitet pauze i rečni tempo, inverzija i interinverzija u funkciji intonacije**). Umjetničko nadogradnja i stilizacija govornog ritma i udaljevanja od njega.

Izražajnost ritmičke strukture.

Metar

Tipovi metri ke organizacije stiha; **kvantitavni, silabi ki, silabi-ko-tonski sistem versifikacije.**

Trohejski, jampski i drugi metri versifikacije.

Glavni oblici stiha. Strofa i glavni oblici strofi ke organizacije poetskog teksta: **distih, bejt, tercina, katren, kvinta, sestina, septima, oktava, nona, decima, sonet, rubaija, gazel, ilahija, kasida, sevdalinka, sonetni vijenac i dr.**

Slobodni stih kao oblik moderne poezije.

Preobražaji zna enja jezi kih jedinica u književnoumjetni kom tekstu. Priroda figurativnog govora. Pojam stilske figure.

Metafora, metonimija, simbol, alegorija, funkcija epiteta, komparacija, antiteza, hiperbola (vrste hiperbole), perifraza, gradacija (vrste i intonacija gradacija), kontrast, apostrofa, anafora, epifora, anepifora i drugi oblici figurativnog izražavanja (semanti ko-tonski oblici).

Vrste i podvrste lirsog pjesništva.

Svijet književnog djela. Slika, lik, fabula, tema i ideja. Smisao književnog djela kao ukupnost zna enja svih jedinica njegove strukture.

3.2. Historija književnosti

Teorija književnih rodova

3.2.1. Anti ka književnost

Historijski zna aj anti ke književnosti.

Anti ka književnost kao osnova evropske književnosti i umjetnosti.

3.2.2. Helenska književnost

Helenski folklor. **Pojam mita** i mitske svijesti.

Nastariji književni spomenici. Homerski ep.

Ilijada i Odiseja (odlomci: Boj Ahileja i Eneja, Rastanak Hektora i Andromahe).

Pojam epike i opšte osobine epske poezije.

Epska naracija. Epska "objektivnost".

Epizoda. Epski junak i karakter "epskog svijeta".

Stalni oblici stiha – **heksametar**. Razvoj i glavne vrste epske poezije.

Lirika i vrste lirike

Monodijska lirika – Alkej, Sapfa, Anakreont.

Horska lirika. Alkmen, Semonid, Pindar.

Pojam lirike i opšte osobine lirske poezije.

Lirski subjekat. Lirizam kao na in doživljavanja svijeta. **Lirski govor: ekspresivnost, ritmi nost, metafori nost, harmoni -nost.**

Drama

Tragedija

Eshil (Okovani **Prometej**), **Sofokle** (Antigona, **Euripid** (Medeja).

Komedija

Aristofan (Ptice, Žabe – obraditi po izboru i u odlomcima).

Opšte osobine dramske poezije. Dramska radnja i dramski dijalog. Dramska situacija i dramski sukob. Kompozicija drame: ekspozicija, zaplet, kulminacija, rasplet.

Tragedija i njene odlike. Pojam "tragi nog".

Pojmovi tragi ke krivice, tragi ke ironije i katarze.

Komedija i njene odlike. Pojam "komi nog".

Komi no u rije ima i situacijama. Pojam nesklada. Pojam tragikomi nog. Razli iti oblici (vrste) komedije. Društvena funkcija komedije.

Predmet komedije. Odnos komi nog i satiri nog u komediji.

3.2.3. Rimski književnost

Historijski zna aj rimske književnosti.

Komedija

Plaut (Tvrđica).

Odlike rimske komedije, oblici i vrste.

Uticaj na renesansnu komediju u evropskoj književnosti.

Aleksandrizam u rimskoj poeziji

Katul, Vergilije (Enejida – jedno pjevanje ili odlomak), **Horacije, Kornelije, Tibul, Propercije, Ovidije.**

(Rimske liri are raditi konkretno – uz recitovanje izabranih pjesama).

3.2.4. Evropska književnost srednjeg vijeka

Obilježja. Podjela evropske srednjovjekovne književnosti – narodna, vjerska i feudalna (kompaktabilni i informativni pregled).

3.2.5. Stare isto nja ke književnosti

Sumerska, babilonsko-asirska, arapska i persijska književnost (autori i djela po izboru, informativno i sažeto).

Drevni epovi (Ep o Gilgamešu, Mahabharata - Pjesma o kralju Nalu, Ramajana, Knjiga Dede Korkuta, Manas i dr.

Firdusi (Šahnama – epizoda Rustem i Suhrab).

Stara arapska poezija (predislamski i islamski period).

Arapsko-islamska proza (Hiljadu i jedna no).

Persijski klasici

Omar Hajjam (Rubaije), Hafiz (Divan), Sadi (ulistan), M.Dž.

Rumi (Mesneviya).

3.2.6. Svete knjige

Nastanak i "historijat" svetih knjiga, njihova književna inspiracija kao temelj na kome se zasnivaju kultura i civilizacija monoteisti-

kih naroda. **Tora** (odlomci, informativno), **Biblija** (odlomci iz Starog zavjeta, informativno, odnosno Pjesma nad pjesmama),

Kur'an (odlomci po izboru).

(Autore i djela starih isto nja kih književnosti obra ivati infor-
mativno).

3.2.7. Južnoslovenske književnosti

Po eci južnoslovenske pismenosti (staroslovenski jezik, prva slo-
venska pisma i njihov nastanak).

Najstariji spomenici južnoslovenske pismenosti (informativni pre-
gled).

3.2.8. Bosanskohercegova ka književnost

Srednjovjekovna književnost Bosne i Huma.

Pojam srednjovjekovne književnosti.

Civilizacijski okvir. Prvi spomenici. Kulinova povelja. Bogumili i
njihova kultura.

Srednjovjekovni kodeksi, epigrafika (natpisi na ste cima, admini-
strativno-pravni spisi, hronike i rodoslovi – jezi ko-stilske kara-
kteristike).

3.2.9. Književnost osmanskog perioda

Bošnja ka književna tradicija. Usmena književnost.

Nastanak i razvoj usmene književnosti (anonimni autori, usmeno
prenošenje, podjela na rodove i vrste, glavne karakteristike). Zna-

aj sakupljanja i zapisivanja usmene književnosti. Teorija epske
formule – kao specifi nost usmene epike. Tokovi stvaranja boš-
nja ke narodne književnosti. Pisane vijesti o bošnja koj narodnoj
poeziji.

Bošnja ka epika (karakteristike i obilježja - izbor iz zbornika
muslimanskih narodnih pjesama Koste Hermana).

Epski opus Avda Me edovi a (za analizu odlomci iz epa Ženidba Smajlagi Mehe).

Bošnja ka usmena lirski pjesma (sevdalinke:

Poljem se vije Hajdar delija, Dragi dragu alkatmerom budi, Snijeg pade drumi zapadoše, Djevojka vi e s visoka brda, emalušo mali Carigrade; ili neka druga sevdalinka po izboru).

Narodne lirske pjesme iz Gore i Župe (po izboru).

Lirsko-epske narodne pjesme

Balada i romansa kao prelazna forma, epski i lirski elementi, struktura (za obradu: Hasanaginica, Grozna ljubav elebije Muje, Smrt bra e Mori a, Jusuf i Džemilja – balada Bošnjaka u Gori).

Pjesme sa motivima o Hasanaginici, Omeru i Merimi, erzelez Aliji u goranskoj narodnoj epsko-lirskoj poeziji. Omer i Merima – komparacija sa Šekspirovom dramom Romeo i Julija.

Narodna proza (za obradu: Me edovi , carevi i divova k i, Sve, sve, ali zanat, Zlatna jabuka i devet paunica; Usenj i Vatima, Voden ovan, Jeljene brate – goransko-župske narodne pri e).

Osnovne karakteristike i podjela narodnih pri a.

(Pojmovi: bajka, novela, narodna pri a, anegdota, legenda, poslovice, zagonetka, šala).

Preporu uju se zbirke: Koste Hermana (Narodne pjesme muslimana u Bosni i Hercegovini – izbor enane Butulovi), Muniba Maglajli a (101 sevdalinka); Aruna Asani, Miftara Adžemi, Nazifa Doklje – narodne pjesme i pri e iz Gore i Župe.

3.2.10. Humanizam i renesansa u evropskim književnostima

Civilizacijski okvir nastanka. Susret Istoka i Zapada i širenje u Evropi. Doprinos arapsko-persijske kulture i književne tradicije evropskom humanizmu i evropskoj renesansi.

Pojmovi **humanizam** i **renesansa**; reakcija na srednjovjekovne evropske koncepte i hriš anski hermetizam, inkvizitorsku ideologiju i duh.

Odnos prema antici i klasi nim jezicima. Uticaj islamske kulture i civilizacije i kriti ka negacija zapadnja ke antiteti nosti spiritualne komponente i racionalne spoznaje, interesovanje za sopstvenu prošlost (po eci nacionalnih historija).

Glavni predstavnici humanizma i renesanse.

Najzna ajnija djela rane i kasne renesanse.

Formiranje književnih jezika evropskih naroda.

Književni oblici (lirika, epika, drama).

Autori i djela za obradu: **Dante Aligijeri** (Pakao - izbor), **Fransoa Rable** (Gargantua i Pantagruel), **ovani Boka o** (Dekameron –

jedna novela po izboru), **Fran esko Petrarka** (Kanconijer – izbor soneta).

Pojam **novele**, razvoj pripovjedne proze.

Pojam **soneta**. Sonetna forma kao obrazac lirske strukture.

Afirmacija renesanse u evropskim književnostima:

Vilijam Šekspir (Hamlet – tragedija i tragi no), **Miguel de Servantes** (Don Kihot – viteški roman, karakteristike i zna aj, satira i parodija).

3.2.11. Humanizam i renesansa u jugoslovenskim književnostima

Hrvatski humanisti: Juraj Šišgori , Marko Maruli , Hanibal Luci , Petar Hektorovi , Nikola Nalješkovi .

Hrvatska renesansna književnost – glavni predstavnici, jezik i tradicija: Marko Maruli (Judita), Šiško Men eti (Prvi pogled, Blažena sva tvoja ljepota), Mikša Pelegrinovi (**Je upka**), Andrija ubranovi , Hanibal Luci (Jur ni jedna na svit vila), **Marin Drži** (**Dundo Maroje**, Novela od Stanca).

3.2.12. Reformacija, protivreformacija i barok u evropskim književnostima

Reformacija kao vjerski pokret i izraz društvenog preobražaja u okviru njema kog i uopšte germanskog svijeta.

Martin Luter – pokreta reformacije.

Kulturne tekovine reformacije, uloga štampe.

Pu ka i vjerska pjesma. Širenje reformacije u evropskim zemlja- ma. Prodor u slovena ke zemlje (Kranjsku, Korušku i Štajersku).

Pojava **Primoža Trubara**.

Protivreformacija kao zajedni ko obilježje za protivreformator- ske katoli ke snage u 16. i 17. stolje u. Uticaj protivreformacije na pojavu baroka.

Pojam baroka u književnosti i umjetnosti.

Protivrenesansna stilska obilježja proistekla iz katoli ke protiv- reformacije. Barokna forma u književnosti i umjetnosti s kraja 16. stolje a.

Marinizam i barok kao prethodnici **romantizma, ekspresioniz- ma i nadrealizma**.

Glavni predstavnici baroka u evropskim Književnostima (. Ma- no – u Italiji, Lope de Vega i Kalderon – u Španiji, Gritus i Hans Kristof Grimmelshauzen – u Njema koj).

3.2.13. Južnoslovenske književnosti

Hrvatska barokna književnost. Glavni predstavnici: Mažibradi , Stijepo ur evi , Ivan Gunduli , Ivan Buni , Junije Palmoti , V. Men eti .

3.2.14. Klasicizam u Evropi

Klasicizam kao književni pravac i razdoblje.

Klasicizam u francuskoj književnosti 18. stoljeća (doba Kornela, Dekarta, Paskala, Molijera, La Fontena, Rasina, La Brijera i drigih).

Nastanak klasicizma, pojam i značenje.

Odnos klasicizma prema renesansi i baroku.

Povratak klasičnoj poetici i odnos prema racionalizmu (**N. Boalo**. Normativna poetika).

Klasicizam i pseudoklasicizam.

Molijer (Tvrđica), **Rasin** (Fedra).

3.2.15. Bošnjačka alhamijada književnost

(Predstavnici, jezik, književni oblici)

3.2.16. LEKTIRA

Pjesma o kralju Nalu (epizoda iz Mahabharate)

Sofokle – Antigona

Plaut – Tvrđica

Firdusi – Rustem i Suhrab (epizoda iz Šahname)

Hiljadu i jedna noć (dvije pripovijetke po izboru)

. Bokačević – Dekameron (dvije novele po izboru)

V. Šekspir – Romeo i Julija

Marin Dražić – Novela od Stanca, Dundo Maroje (po izboru u enika)

Ivan Gundulić – Dubravka

Žan Baptist Molijer – Tvrđica, Mizantrop (po izboru u enika)

4. MEDIJSKA KULTURA

4.1. Televizija i radio

TV-emisije i radio-emisije za adolescente, intervju, reporter, voditelj, spiker (oratorstvo).

4.2. Pozorište i film

Režija, gluma, produkcija, koncerti, zabavni program, humor, satira, razne pozorišne predstave, adaptacije književnih djela za pozorište i film, filmska montaža, filmski žanrovi.

4.3. Novine, časopisi i druge publikacije

Redakcija, lektor, korektor, objavljivanje raznih tekstova, fotografije, ilustracije.

REZULTATI KOJE TREBA O EKIVATI

U enici treba da:

1. Logi no i u praksi razumiju prirodu i funkciju jezika u svim vidovima ispoljavanja.
2. Analiti kim pristupom uo avaju strukturu bosanskog jezika kao lingvisti kog sistema (fonološko-morfološke procese unutar jezika, grafiju standardnog jezika, umjetni ku funkciju jezika, fonološka i prozodijska sredstva u stilisti koj upotrebi i funkciji).
3. Razlikuju tipove vezanog teksta i primjenjuju ih u svojoj stvarala koj praksi kao oblike kulture izražavanja.
4. Uo avaju govornu i umjetni ku funkciju deskripcije, monologa i dijaloga u vezanom tekstu.
5. Formiraju sopstvenu kulturu pismenosti na osnovama jezi kih znanja i pravopisnih standarda bosanskog jezika.
6. Razumiju književno-jezi ku strukturu svih vrsta tekstova sa aspekta teorije i historije književnosti.
7. Izu avanjem historije književnosti i književnih rodova sti u i proširuju znanja o anti koj (gr koj i rimskoj) književnosti i o reprezentativnim djelima stare orijentalne književnosti.
8. Sti u temeljita znanja o razvitku bosanskohercegova ke književnosti (predosmanski i osmanski period, alhamijado pisci (jezik i književni oblici).
9. Prate i razumiju historijski razvitak evropske književnosti (epoha humanizma i renesanse, baroka i klasicizma) uz analiti ki pristup vrhunskim djelima predstavnika književnih pravaca i književnih stilova.
10. Sistematizuju i trajno usvoje sva znanja iz oblasti jezika i književnosti sticana tokom kompaktne nastave u desetom razredu na principima savremenih evropskih kurikularnih standarda.

MEĐUPREDMETNI I MEĐUPROGRAMSKI PRISTUPI

Nastava predmeta bosanskog jezika i književnosti povezuje se sa srodnim predmetima. Nastavnici drugih predmeta i nastavnici maternjeg jezika treba da sara uju, da se dogovaraju kako e uspostavljati korelaciju me u nastavnim sadržajima koji su predvi eni operativnim ciljevima Programa putem vještina itanja, govorenja, pisanja i slušanja. Veoma je važna povezanost za historijom i geografijom.

Nastavnici treba da, kada se za to ukaže prilika, daju sugestije gdje u enici mogu dobijati informacije o kulturi i historiji Bošnjaka, o geografskom položaju i geografskim karakteristikama krajeva u kojima žive

Bošnjaci, povezuju i geografski prostor sa dijalektološkom kartom bosanskog jezika.

Nastavnici treba da upućuju učenike da pronalaze izvore informacija.

Međuprogramske veze

- Obrazovanje za informatiku i komunikacijsku tehnologiju (kultura dijaloga);
- Zdravstveno obrazovanje;
- Ravnopravnost među polovima;
- Etnička, rasna i religijska ravnopravnost;
- Obrazovanje za građansku demokratiju i ljudska prava;
- Priprema za akademsko obrazovanje;
- Obrazovanje za preduzetništvo;
- Usmjerenje ka tržištu rada;
- Kultura bavljenja sportom;
- Ekologija.

VREDNOVANJE

Ciljevi vrednovanja

Da se pomogne učenicima u sticanju znanja, jer su nastavnici i škola i u funkciji obrazovanja i vaspitanja učenika.

Da se pomogne nastavnicima da ocjenjuju koliko su učenici shvatili i razumjeli nastavnu materiju i koliko umiju da stečena znanja primjenjuju u praksi, kao i jesu li učenici formirali misaone sposobnosti i kritičko mišljenje.

Vrste vrednovanja

Test sposobnosti – na početku školske godine;
Dijagnostičko vrednovanje – postignuće;
Vrednovanje bazirano na kriterijima;
Klasifikaciono vrednovanje.

Na ini testiranja

Usmene – govorne vještine.

Putem grafi kih prikaza.

Pismenim putem (eseji).

Razne kombinacije: projekti u skladu sa Programom.

Analiti ko vrednovanje (u enik se upore uje sa drugim u enicima i sa samim sobom – li ni dosije). Putem li nog dosijea u enici prate svoj razvoj i svoje napredovanje.

Principi ispitivanja (testiranja) treba da su u koherentnosti sa posebnim ciljevima (objektivima) Programa.

Testiranjem osiguravamo povratne informacije.

Opisno ocjenjivanje znatno pomaže u motivisanju u enika za uspješan rad.

Vrednovanjem se prati razvitak u enika, odre uje se njihov status, prati razvoj shvatanja, znanja, umješnosti i navika.

Vrednovanje i izvještavanje o vrednovanju podsti e razvoj u enika u pogledu njihovih stavova, sposobnosti, interesovanja, uvažavanja, mo i rasu ivanja i li nog emocionalnog i društvenog prilago avanja.

Savremeno obrazovanje nastoji da vrednuje širi opseg obrazovnih ciljeva programa i postignu a iz odgovaraju ih nastavnih predmeta.

Vrednovanjem se prati cjelovito ponašanje u enika: intelektualno, emocionalno i društveno. Ako je u enik zbunjen teškim zadacima ili se bavi lakim zadacima i nepotrebnim informacijama, to negativno uti e na njegove stavove i na emocionalno i društveno prilago avanje pri u enju.

Nastavnici treba da imaju u vidu postojanje razli itih vidova ponašanja u enika i da iskustvo sticano u enjem uti e na cjelokupno ponašanje u enika.

Kod kriterija vrednovanja bitna je stru nost i osposobljenost nastavnika – da umiju da otkriju koji su interesi i potrebe u enika (kako shvataju etuku, socijalne vještine, vještine mišljenja, principe demokratskog obrazovanja, afirmisanje hrabrosti i izgra ivanje vještina shvatanja – što je i cilj integracije u svijetu).

Kriteriji vrednovanja

Kod kriterija vrednovanja bitna je osposobljenost i stru nost nastavnika - da umije da otkrije koji su interesi i potrebe u enika:

Kako u enik shvata nastavnu materiju;

Da nastavnik poznaje etiku u enika;
Koje socijalne vještine u enik posjeduje;
Koliko su razvijene sposobnosti mišljenja kod u enika;
Da vrednuje principe demokratskog obrazovanja u enika – što je cilj integracije u svijetu;
Koliko je u enik stimulisan za dalje sticanje kvalitetnog znanja;
Kako da kod u enika izgrađuje vještine shvatanja;
Ono što u enik ne razumije, nastavnik i škola treba da mu pomognu.

Instrumenti vrednovanja

Testovi sa kratkim odgovorima;
Usmeni i pismeni (esejski) ispiti;
Anegdotske bilješke i metode posmatranja;
Upitnici, inventari, intervjui, ankete, skaleri, samoizvještavanje i projektivna tehnika, sociometrijski metodi, proučavanje metoda slušanja, kumulativne bilješke o individualnom napredovanju;
Testovi postignuća (skaler za procjenu kreativnog mišljenja, mjerenje brzine mišljenja, dikcija, intonacija, kultura usmenog i pisanog izražavanja).

METODOLOŠKA UPUTSTVA

U enicima pružati ono što im treba, a ne gotove informacije. Uputivati ih ka izvorima informacija.

Aktivna i neaktivna nastava (u enik u eniku – jedan u enik je došao do informacija putem interneta i on ih prenosi ostalima) vrši se analizom i neusobnim djelovanjem (jedan sa drugim).

U enici sami rasuđuju i donose zaključke.

Treba poštovati didaktičke metode koje zahtjevu nastavnika i pedagoško-psihološke sposobnosti u enika.

U enik treba da je u centru obrazovno-radne kreacije, koju nastavnik usmjerava.

Literarno – didaktička komunikacija (**nastavnik – tekst – u enik ili u enik – tekst – nastavnik**).

Didaktička interakcija.

Estetska interakcija.

Individualna komunikacija: **u enik – tekst**.

Posredna i neposredna komunikacija (izvor, prenositelj, kanal, prima-
telj – cilj).

Eksplikacije.

Pomoć i učenicima kako da prezentiraju svoje radove.

Forme rada

Grupni rad i saradnja među u grupama.

Rad u parovima i saradnja među u parovima (tandem rad).

Individualni rad.

Individualizirani rad.

Specijalni rad sa učenicima posebnih potreba (lakša oštećenja vida,
sluha, manje govorne smetnje).

Diferencirani rad (dopunski i dodatni).

Tribine, okrugli stolovi, debate, rasprave, diskusije.

Takmičenje.

Nastavne igre kao zaslužena raznododa (kviz, recitovanje, sportske
igre).

Demokratizacija u razredu sa konkretnim primjerima.

Radna i nastavna sredstva

Učenici koji materijali. Tekstovi prilagođeni kognitivnim mogućnostima
učenika. Ako to nije u redu, zaustavlja se komunikativni proces, učenik
odustaje od čitanja jer ga tekst ne privlači svojom temom.

Biblioteke sa učeničkom.

Kompjuteri u školi.

Komunikator – direktna veza: **učenic – učitelj**, u procesu nastave.

Radno mjesto učenika snabdjeveno ekranom, slušalicama, svjetlećim
perom, mikrofonom.

Specijalni elektronski komunikativni uređaji.

Elektronske učionice i inventivna kombinacija grafoskopa i respon-
dera.

Sva ostala sredstva i pomagala kojima škola raspolaže mogu se ko-
ristiti u nastavi bosanskog jezika i književnosti.

Razne posjete (pozorište, bioskop, pjesnički susreti, koncerti).

Udžbenici, rječnici, enciklopedije, relevantna literatura za učenike.

Nastavnici jezika i književnosti, uz saradnju učenika, kao i uz pomoć
svih pedagoških radnika, treba da formiraju odgovarajuće naučno-lite-
rarne sekcije, kao na primjer: literarnu, lingvističku, novinarsku, dramsku
– koje će se baviti literarnim, naučno-istraživačkim radom, glumom,

recitovanjem i drugim oblicima njegovanja jezika i književne kulture i razvijanja sposobnosti koje učenici posjeduju i žele da ostvaruju u daljem životu.

Na vannastavnim časovima učenici se navikavati na samostalan rad (međugrupni i tematski) i na druge oblike sticanja znanja naučnom metodologijom. Nastavnik treba da planira vannastavne časove i kroz ove radne forme motiviše učenike da razvijaju svoje kreativne sposobnosti.

Lektira se može realizovati i na vannastavnom nivou u okvirima literarno-jezičkih, naučno-istraživačkih, novinarskih, dramskih i drugih sekcija relevantnih za kvalitetno i kompletno izučavanje jezika i književnosti i za osposobljavanje učenika da formiraju stvaralačke i samoinicijativne radne navike: da pišu poetske radove, eseje, da usmeno izlažu svoja mišljenja (u formi kulturne i tolerantne polemike), da manifestuju svoje oratorske (govorne) sposobnosti u naučno-verbalnoj mjeri, i sl.

Literatura i drugi nastavni izvori

Kao osnovni izvori za realizaciju nastave bosanskog jezika i književnosti preporučuju se: **Bosanski jezik – S. Halilović**; **Pravopis bosanskoga jezika – S. Halilović**; **Gramatika bosanskoga jezika –** grupa autora (**Džavid Jahić**, **Senahid Halilović**, **Ismail Palić**); **Biserje** (izbor iz književnosti) – **Alije Isaković**; **Bijel behar** (antologija pjesama bošnjačkih pisaca Kosova i Sandžaka) – **Alije Džogović**; **Savremena poezija Kosova – Ibrahima Rugove i Lj. Milićević**; **Iz narodne goranske proze – Nazifa Doklje**; **Goranski narodni pesni – Nazifa Doklje**; **Poenje – Miftara Adžemi**; **Pamet je u narodu – Zaima Azemović**; **Može li biti što bit' ne može – Huseina Bašić**; **Zeman kule poenarugradi – Huseina Bašić**; **Goranske narodne pesme – Haruna Hasani**; **Jusuf i Džemilja – Hamida Isljami**; **Antologija savremene književnosti Bošnjaka iz Sandžaka –** autori **Almir Zalihi** i **Nuro Sadiković**; **Teorija književnosti sa teorijom pismenosti – Dr. Živković**; **San i pola života – Huseina Bašić**; **Mevlud – Hafiza Saliha Gašević**; **Srebreni ki inferno – Džemaludina Latić**; **Sarajevo Guernica – Alije Džogović**; **Stil kur'anskog izraza – Džemaludina Latić**; **100 najvećih djela svjetske književnosti (antologija)**; **Rječnik stranih riječi – Bratoljuba Kljajić**; rječnici bosanskog jezika i druga relevantna literatura (beletristika).

Izvori medijske tehnologije koriste se prema uslovima kojima raspolaže škola, kao i njena bliža društvena sredina.

ORIJENTACIJA ZA SAMOSTALAN RAD

Kroz nastavu u enike treba osposobljavati za samostalan rad, koji treba da se odvija u sljedećim savremenim oblicima: u parovima, grupama do pet u enika, kao i individualno. Može se organizovati i sa većim brojem u enika. Na taj način razvijaju se socijalne navike i stvara se povoljna klima za međusobnu saradnju u enika. Ova djelatnost je mnogo efikasnija ako se odvija u malim grupama, jer se tako u enici pripremiti za ekipni rad, što je i cilj savremenog obrazovanja.

U profesionalnom i javnom životu, radi podjele poslova i radi potrebe za povezivanjem različitih djelatnosti, ekipni rad je najbolji oblik rada.

Samostalan rad u enika, kao školska djelatnost, ne smije za u enike da bude neprijatan i dosadan. U osamostaljivanju u enika, škola i roditelji imaju osobito važnu ulogu.

Samostalan rad u enika:

Razvijanje imaginacije, kreativnosti i sposobnosti upotrebe vještina i znanja;

Formiranje navika za planiranje i organizovanje;

Razvijanje vještina za ekipni rad;

Razvijanje sposobnosti u enika za rješavanje raznih zadataka, koristeći međupredmetne i međuprogramske veze;

Razvijanje navika za vrednovanje i samovrednovanje rezultata.

Samostalan rad u enika treba da bude kreativan i kvalitativan – da doprinosi razvoju svestrane u enikove ličnosti u svim oblicima (kulturi intelektualnog i praktičnog rada, emocionalnog i psihomotornog razvoja).